

Veźměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Judikatura a její význam pro praxi

I na epravo.cz je zhruba každý druhý článek informací o nějakém judikátu, což před lety zdaleka nebývalo. Právníci, zvláště soudce a advokáty, to nepřekvapí, ale čtenáři jsou i neprávnicki. Pokusme se jim, ale i právníkům, zodpovědět nebo se aspoň zamyslet nad následujícími otázkami: Proč tomu tak je? Co je to judikát? Co je judikatura? Proč narůstá její význam? Co je to právní věta?

Zákon nebývá vždy jasný a připouští různý výklad, právní úprava také nemusí pamatovat na všechny situace a otázky. Pouhá, byť sebelepší, znalost zákona a prováděcích právních předpisů proto někdy nestačí, čím dál tím častěji je třeba pro nalezení správného řešení či odpovědi na problém znát také judikaturu - rozhodovací praxi soudů, její závěry, výklady a stanoviska.

Judikatura je tvořena judikáty. Judikátem nejsou rozhodnutí soudů, která nepřesahují svým dopadem a významem skutkové okolnosti konkrétního případu, nejsou jimi tedy všechna rozhodnutí soudů. Aby rozhodnutí bylo judikátem, půjde zásadně o rozhodnutí soudu vyššího stupně, které obsahuje obecný, zobecněný resp. zobecnitelný výklad určité právní normy (tj. předepsaného pravidla) nebo (celého či části) právního předpisu. Takové judikaturní rozhodnutí dotváří právní normu, případně ji samo i vytváří, a vyplňuje tak mezery právní úpravy. Někdy lze hovořit až o quasilegislativní činnosti soudní moci, která jinak náleží moci zákonodárné, kdy se judikatura stává pramenem práva. Judikatura již nejen pomáhá normy právních předpisů vykládat, ale čím dál tím více je i sama tvoří, když její konkrétnější normy vycházejí a navazují na obecnější normy právního předpisu.

Právní věta

Judikáty (jednotlivá významná rozhodnutí soudů) publikovaná ve sbírkách rozhodnutí jsou opatřovány výstižnými, výklad práva shrnujícími a zobecňujícími tzv. právními větami, které uvádějí text publikovaného soudního rozhodnutí. Právní věta je to nejdůležitější z judikátu. Právní věty jako jakýsi koncentrát judikátu tedy výstižně shrnují smysl rozhodnutí resp. jeho odůvodnění a umožňují čtenáři rychlou orientaci. Dlužno poznamenat, že právní věta není větou v (obvyklém) jazykovém (gramatickém) smyslu, zpravidla ji tvoří několik vět (souvětí) nebo i odstavců.

Význam judikatury

Ani odborníci se však asi s ohledem na změny a vývoj zcela neshodnou na povaze a nynějším významu judikatury v českém právním řádu. Nikdo jí však jistě nebude upírat její význam, neboť ten stále stoupá, a to již mnoho let. Judikatura má význam nejen v interpretační a aplikační praxi soudů, ale i v normotvorné činnosti - jednak, ne vždy přesné, normy právních předpisů, jak už bylo uvedeno, dotváří, a jednak zákonodárce resp. legislativce inspiruje. [1]

Ostatně zvláště advokáti zastupující strany před soudem sami potvrzují význam judikatury již několik let narůstajícím trendem odkazovat v podáních na judikaturu soudů, což třeba před dvaceti lety ještě nebývalo zvykem, zatímco dnes je to standardem. A zdaleka přitom nejde jen o soudní rozhodnutí publikovaná v oficiálních sbírkách judikatury. A to přesto, že kontinentální systém práva není na rozdíl od angloamerického vystaven na soudních precedencích, ale psaném právu - právních předpisech. Zajisté je to důsledkem větší přístupnosti judikatury díky rozvoji a dostupnosti informačních technologií a zřejmě i nástupem nové mladší generace zvyklé je využívat. Jistý vliv má i evropské právo a judikatura, jelikož evropské soudy ve svých rozhodnutích často odkazují na svá

předchozí rozhodnutí.

Závaznost judikatury

Není vyjasněna či spíše byla rozmělněna dříve jasná odpověď na otázku závaznosti resp. míry závaznosti judikatury. Již mnohdy nelze hovořit o závaznosti soudního rozhodnutí jen pro účastníky příslušného soudního řízení resp. výjimečně pro každého, pokud jde např. rozhodnutí v řízení o určení vlastnictví, soud samý, a jen o kasačním principu, tedy závaznosti rozhodnutí resp. jím vyjádřených názorů vyššího soudu pro nižší soud resp. ve správním soudnictví pro dotčený správní orgán. Jednoznačná je závaznost rozhodnutí Ústavního soudu - vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu jsou podle čl. 89 odst. 2 Ústavy ČR závazná pro všechny orgány i osoby. Absolutně závazné jsou nálezy ÚS, kterým byl zrušen právní předpis nebo jeho část pro rozpor s ústavním pořádkem ČR. Nález, kterým je zrušena část nebo celý právní předpis, má všeobecné normativní účinky. Jde o tzv. negativní legislativu, negativní zákonodárství, neboť Ústavní soud má pravomoc právní předpis pouze zrušit, nikoliv změnit či doplnit. (Shodou okolností však tentokrát žádný takový nález v přehledu neuvádíme.) Pokud Ústavní soud uvede v rozhodnutí ústavně konformní interpretaci určité právní normy, tak lze hovořit o precedentní závaznosti rozhodnutí, když neruší právní předpis.

Potřebnost pro odborníky, zájem laiků

O judikaturu se začíná zlehka zajímat i neprávnická veřejnost, když osvětové články v novinách, časopisech, internetových titulech přibližující pravidla pro řešení určitých životních situací jsou vystavěna na soudních případech, významných kauzách, přičemž i laiky - novináři podávané informace jsou mnohem hlubší, než tomu bývalo dříve v tzv. soudničkách.[2]

Judikatura nabyla na ještě větším významu účinností nového občanského zákoníku s ohledem na jeho ust. § 13: „Každý, kdo se domáhá právní ochrany, může důvodně očekávat, že jeho právní případ bude rozhodnut obdobně jako jiný právní případ, který již byl rozhodnut a který se s jeho právním případem shoduje v podstatných znacích; byl-li právní případ rozhodnut jinak, má každý, kdo se domáhá právní ochrany, právo na přesvědčivé vysvětlení důvodu této odchylky.“ Ostatně i znění tohoto ustanovení upravující pravidla používání judikatury je, podle mého názoru, do značné míry výsledkem právě předchozí judikaturní činnosti soudů a jejího významu, neboť navazuje na Ústavním soudem judikované (vytýčené, určené, definované) principy předvídatelnosti práva, a to v podobě legitimního očekávání v konstantní soudní rozhodování, vycházející z předchozí zkušenosti, pravidel, a rozhodování typově podobných případů, vedoucí k zamezení existence libovůle při výkladu právního předpisu. (Obecné soudy ovšem vedle své povinnosti reflektovat při své rozhodovací činnosti judikaturu vyšších soudů musí také respektovat zásadu vyjádřenou v čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky, že vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu ČR jsou závazná pro všechny orgány i osoby, a že s ohledem na četnou judikaturu Ústavního soudu je právní názor obsažený v odůvodnění rozhodnutí Ústavního soudu coby orgánu ochrany ústavnosti, resp. v jeho právní větě, má-li obecnou povahu, obecně závazný, tj. závazný při řešení typově shodných případů.)

Ovšem, jak trefně poznamenal generální sekretář Ústavního soudu Ivo Pospíšil: „Pokud hovoříme o závaznosti judikatury, měli bychom tím mít na mysli povinnost soudů se s judikátem argumentačně vypořádat, nikoliv jej slepě následovat jenom proto, že je to judikát vyššího soudu. Smyslem závaznosti není právo petrifikovat, ale zajistit jeho předvídatelnost, vyloučit libovůli a zajistit rovnost adresátů právní normy před zákonem (tedy dosáhnout toho, že stejné případy jsou rozhodovány stejně). ...je proto zbytečné hledat důvody závaznosti v nějakém novém formálním postavení judikatury jako pramene práva.“[3] Závaznost resp. míra závaznosti judikatury je dána výše zmíněnými právními resp. ústavními principy.

Zásadu předvídatelnosti soudního rozhodování však lze prolomit prostřednictvím judikaturního odklonu, změnou judikatury, např. z důvodu společenského vývoje, ta však musí být náležitě a přesvědčivě zdůvodněna, aby nedošlo k porušení ochrany důvěry v právo a legitimního očekávání. Nicméně, jak už bylo uvedeno, otázka závaznosti judikatury ještě není zcela vyřešena a lze očekávat ještě dlouhou odbornou diskusi na toto téma. Význam judikatury však jistě klesat nebude.

Odlišné názory

Soud nižšího stupně, který bude chtít obhájit svůj názor odlišný od rozhodnutí (judikátu) vyššího soudu v podobné věci, na to má právo, může se od judikatury odchýlit, měl by však ve svém rozhodnutí odůvodnit, proč se nedrží ustálené judikatury - v čem spatřuje, že určitý jím posuzovaný případ je jiný, než ten, co byl souzen dříve, a uvést argumenty, proč se právní závěry dřívějšího rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR nedají na nově posuzovanou věc použít. K této problematice se výslovně vyjádřil Nejvyšší soud ČR v rozsudku spis. zn. 30 Cdo 2811/2007, ze dne 3. 12. 2009. „Právní názory, které Nejvyšší soud České republiky zaujal v jiných“ „právních věcech nejsou ex lege právně závazné (aplikovatelné) na případy s obdobným skutkovým či právním základem, z něž vzešel ten který judikát dovolacího soudu, nelze však současně ztrácet ze zřetele, že došlo-li v soudní rozhodovací praxi při řešení určité materie k (judikaturnímu) ustálení právního názoru, je z povahy věci nezbytné, aby soudy nižších stupňů tento judikaturní posun ve své rozhodovací praxi reflektovaly a v případě, že takový právní názor nesdílejí, jej ve světle jimi pečlivě vyložené argumentace (kriticky) konfrontovaly a seznatelným způsobem (v odůvodnění písemného vyhotovení svého rozhodnutí) vyložily, proč, resp. z jakého (jakých) nosného (nosných) důvodu (důvodů) nebylo lze se ve věci s obdobným skutkovým či právním základem s předmětným judikátem ztotožnit.

Tento postup při práci s judikaturou je přirozeně nezbytné dodržet tím spíše v situaci, kdy v obdobné věci Nejvyšší soud České republiky zaujal k rozhodovací činnosti soudů ve věcech určitého druhu, stanovisko, anebo rozhodl-li v určité věci velkým senátem“. Nejvyšší soud totiž dále (vedle vlastní rozhodovací činnosti) sleduje a vyhodnocuje pravomocná rozhodnutí soudů v občanském soudním řízení a na jejich základě v zájmu jednotného rozhodování soudů zaujímá stanoviska k rozhodovací činnosti soudů ve věcech určitého druhu. Tento způsob sjednocování soudní praxe bývá označován jako mimoprocesní způsob (jako procesní způsob je označováno rozhodování Nejvyššího soudu ČR o mimořádných opravných prostředcích, jehož výsledkem jsou právě příslušná rozhodnutí - judikáty).

Soudcovské dotvoření práva

Nejvyšší se soud vyjádřil i tzv. soudcovskému dotvoření práva, když v rozsudku spis. zn. 22 Cdo 155/2018, ze dne 27. 3. 2018, vyložil: O soudcovské dotváření práva jde tehdy, když soudní rozhodnutí dospívá k řešení, které nemá oporu ani v nejširším možném jazykovém významu textu právního předpisu. Jinak řečeno, právní předpis obsahuje mezeru, která může být buď pravá, nebo nepravá (teleologická). Teleologická (nepravá) mezera v zákoně je dána neúplností explicitní zákonné úpravy, která se podává z rozporu mezi smyslem a účelem zákonné úpravy na straně jedné a jeho doslovného významu na straně druhé. Podle § 2 odst. 1 věty druhé a odst. 2 části věty za středníkem občanského zákoníku je rozhodující smysl příslušného ustanovení, nikoliv jeho jazykové vyjádření. Nepravá otevřená teleologická mezera pak je taková, kdy zákonný text vyjadřuje méně, než odpovídalo smyslu jeho regulace. Právní norma dopadá pouze na určitou skutkovou podstatu, a nikoliv na skutkovou podstatu jinou, a neexistuje přitom rozumný důvod, proč by se na tuto obdobnou skutkovou podstatu neměla použít. Jde o argumentaci podobností, přičemž platí, že kde je stejný smysl a účel, má být stejná úprava.

Základní legitimační důvody, které hovoří ve prospěch dotváření práva, jsou princip účelnosti, princip bezrozpornosti právního řádu, který úzce souvisí s principem rovnosti, resp. formální

spravedlnosti. Občanský zákoník se k dotváření práva přihlásil v ust. § 2 odst. 1 větě druhé a jednak v závěru druhého odstavce § 2, kde výslovně uvádí, že „nikdo se však nesmí dovolávat slov právního předpisu proti jeho smyslu.“ Dotváření práva je pak zcela věnován § 10 o. z.: (1) Nelze-li právní případ rozhodnout na základě výslovného ustanovení, posoudí se podle ustanovení, které se týká právního případu co do obsahu a účelu posuzovanému právnímu případu nejbližšího. (2) Není-li takové ustanovení, posoudí se právní případ podle principů spravedlnosti a zásad, na nichž spočívá tento zákon, tak, aby se dospělo se zřetelem k zvyklostem soukromého života a s přihlédnutím k stavu právní nauky i ustálené rozhodovací praxi k dobrému uspořádání práv a povinností.

Richard W. Fetter

právník věnující se pracovnímu a občanskému právu

[1] Kupř. v oboru pracovního práva můžeme uvést např. zprvu soudní výklad a pak následnou legislativní změnu podmínek pro okamžité rozvázání pracovního poměru zaměstnancem z důvodu nevyplacení nebo nikoliv včasného vyplacení mzdy, platu či jejich náhrady zaměstnavatelem, pokud jde o určení okamžiku, od které se počítá příslušná patnáctidenní lhůta, po jejímž marném uplynutí je zaměstnanec oprávněn zrušit pracovní poměr. – Na výklad právní normy, pravda překvapující, který podalo rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 10. 2010, spis. zn. 21 Cdo 2242/2009, navázala novela zákoníku práce – zákon č. [365/2001](#) Sb.

[2] Soudnička bývá charakterizována jako krátký literární útvar, který podává někdy humorně či satiricky skutečné, někdy smyšlené události z běžného života – soudně řešené případy. Klasické soudničky tak trochu upadly v zapomnění, ačkoliv dříve to byl oblíbený žánr zvláště víkendových příloh novin a někdy vydaly na celé sbírky, tedy na knihu.

[3] Právní prostor, 18. 3. 2018.

© EPRAVO.CZ – Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Tři dekády v advokacii a otevřený pohled na to, co profesi i justici nejvíc škodí](#)
- [DEAL MONITOR](#)
- [Vybrané otázky poskytování zdravotních služeb na dálku](#)
- [DEAL MONITOR](#)
- [„Za každou kauzou je živý příběh“](#)
- [Ombudsman na Maltě – základní parametry a role. A v čem bychom se mohli poučit i my v Česku?](#)
- [DEAL MONITOR](#)
- [DEAL MONITOR](#)
- [Rozhovor s JUDr. Veronikou Janoušek Rudolfovou, samostatnou advokátkou specializující se na sportovní právo](#)

- [DEAL MONITOR](#)
- [DEAL MONITOR](#)